

Monede antice descoperite în raza comunei Sprâncenata, jud. Olt

† Constantin PREDA*

Localitatea Sprâncenata este cunoscută de mai multă vreme datorită vestigiilor ei arheologice și numismatice. Este vorba mai întâi de dava getică din punctul „Gâlmee”, de pe terasa stângă a Oltului, cea mai importantă așezare de acest tip din vestul Munteniei, de unde au rezultat numeroase și variate materiale arheologice¹. În al doilea rând, se impune tezaurul monetar găsit în 1960, în punctul „Livada Cucoanei”, de pe teritoriul satului Viespești, din aceeași comună Sprâncenata. Tezaurul este alcătuit din 110 denari romani republicani, emisiuni din perioada 145/138-45 a.Chr.² Tot la Viespești s-a găsit în 1926 un tezaur cu *siliquae* din secolul al IV-lea, din care MNIR a recuperat 30 exemplare, emisiuni de la Constantius II și până la Valens³. La acestea se mai adaugă un mic depozit, constând din denari romani republicani și imperiali, descoperit în amintita davă getică. Un număr de 16 piese sunt denari republicani din perioada 119-41 a.Chr., iar celelalte două exemplare aparțin domniei lui Augustus, din anul 16 a.Chr. Din aceeași stațiune getică mai provin câteva descoperiri izolate, din rândul cărora fac parte: o monedă de bronz a orașului grecesc Istros, o emisiune getică de tip Inotești-Răcoasa, un denar roman republican de la L. Papius Celsus din anul 45 a.Chr. și o piesă de bronz (as) de la Augustus, contramarcată în vremea lui Claudius I. Această ultimă monedă, împreună și cu unele materiale arheologice, au permis datarea sfârșitului davei respective ulterior expediției lui Aelius Catus⁴.

Prin anii 1993-1994, regretatul profesor Teodor Nițu din Sprâncenata mi-a adus spre identificare și publicare un număr de 22 monede, cu indicația că au fost găsite de elevi în decursul timpului, în diferite puncte ale comunei, fără alte precizări suplimentare cu privire la locul exact de descoperire. Nu este vorba de un lot unitar din punct de vedere cronologic. Cele mai vechi emisiuni sunt doi denari romani republicani, unul aparținând magistratului monetar L. Iulius Bursio, din anul 85 a.Chr. (nr. 1), iar celălalt lui C. Iulius Caesar, datând din 48-47 a.Chr. (nr. 2). Desigur, aceste prime monede urmează a fi puse pe seama geților din dava de pe „Gâlmee” sau din preajma acesteia. De aceeași locuire getică se leagă fără îndoială și moneda de la Augustus din anul 7 a.Chr. (nr. 3).

Următoarele trei monede aparțin perioadei imediat ulterioare războaielor din vremea lui Domitian și a cuceririi Daciei de către romani. Prima dintre acestea este un dupondius din a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr., probabil de la Nerva (nr. 4), ajunsă aici la o dată greu de stabilit. Celelalte două sunt emisiuni de la Traian (nr. 5-6), una cu o oarecare probabilitate atribuită acestuia, aparțin ulterior întemeierii provinciei Dacia.

Un număr de șase monede se eșalonează cronologic începând cu domnia lui Antoninus Pius și încheind cu cea a lui Gordian al III-lea. Menționăm împreună acest grup de monede deoarece ele aparțin unei perioade

* Cabinetul Numismatic al Bibliotecii Academiei Române.

¹ C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata*, București, 1986.

² I. Nania, StComPitești, 1972, p. 208-219; Maria Chițescu, RRCD, p. 309-311.

³ Constanța Știrbu, MN, 3, 1976, p. 193-204.

⁴ C. Preda, *op. cit.*, p. 68-74.

de timp în care romanii își extind dominația în vestul Munteniei. Este vorba de construirea, la est de Olt, a celei de a doua linii de apărare, cunoscută sub numele de *limes Transalutanus*. Data ridicării acestuia nu este încă bine stabilită. După toate probabilitățile, începutul pare a se data în vremea lui Antoninus Pius. Data finală este, în schimb, bine cunoscută. Prăbușirea acestei linii de apărare a fost determinată de atacul întreprins de carpi în anul 245 în provincia Dacia⁵. Din această perioadă dispunem de două monede de la Antoninus Pius (nr. 7-8), o piesă de la Commodus (nr. 9), alte două, se pare, din anii imediat următori (nr. 10-11), și ultima de la Gordian al III-lea, din anul 240 (nr. 12). Este posibil ca aceste monede să aibă o legătură cu așa-zisa „Brazdă a lui Novac de Sud”, care pare să fi funcționat în secolele II-III⁶. Chiar dacă nu există nicio certitudine în acest sens, nu trebuie totuși uitat că punctul de plecare al acestei fortificații se află pe malul Oltului, în marginea satului Viespești.

Numărul monedelor ne apare relativ mic în raport cu situația politico-administrativă, fiind vorba, totuși, de un teritoriu dominat de romani, unde circulația monetară ar fi putut fi mai activă. Este limpede însă că supravegherea romană a acestui teritoriu i-a stânjenit pe dacii de aici, încât ei nu s-au putut mișca în voie. Astfel se explică diferența dintre dacii aflați între cele două linii de apărare și dacii din estul liniei transalutane. Comparativ, păstrând proporțiile, în teritoriul dacilor liberi, după cum ne-o demonstrează tabelul cu descoperiri monetare întocmit de Gh. Bichir, se poate vorbi de o reală circulație monetară în secolele II-III, exceptând însă perioada anterioară cuceririi Daciei, când pătrunderea monedelor în acest mediu dacic este destul de firavă⁷. O atare situație s-ar putea datora și faptului că o însemnată parte a populației getice din Câmpia Dunării a fost transferată la sud de fluviu, ca urmare a expediției lui Aelius Catus din anii 9-11 p.Chr.⁸ În perioada următoare, aici își dau întâlnire, în cantități relativ notabile, atât monede romane propriu-zise, în special piese de bronz, cât și emisiuni greco-coloniale. În mod neașteptat, în rândul acestora din urmă domină cu autoritate emisiunile din Moesia Secunda și din Tracia, cele din orașele vest-pontice fiind reprezentate doar prin câteva exemplare de la Histria și Tomis. Un loc însemnat îl ocupă monedele din Marcianopolis, Nicopolis ad Istrum, Deultum, Hadrianopolis, Odessos și, mai rar, cele din Anchialos, Serdica, Mesembria etc. Ar fi, de asemenea, de remarcat numărul relativ mare de emisiuni din Viminacium⁹. Astfel de monede, ne arată același tabel, nu au nici pe departe aceeași frecvență în spațiul dintre cele două limesuri, supravegherea romană dovedindu-se a fi fost stânjenitoare și în acest caz.

Din perioada care a urmat procesului de retragere a romanilor din Dacia, în lotul de monede de la Sprâncenata se află două fragmente de antoninieni, unul de la Aurelian (nr. 13), iar celălalt din aceeași fază târzie a sec. III (nr. 14), și un număr de 7 emisiuni romane din sec. al IV-lea p.Chr. Seria acestora începe cu o monedă de bronz de la Constans (nr. 15), continuând cu 4 emisiuni din epoca constantiniană (nr. 17-20), două fiind de la Constantius II (1 AE și 1 AR, *siliqua*) și încheind cu o piesă de la Iulianus (nr. 21). Monedele din această etapă ni se prezintă ca un grup mai încheiat. Interesante din acest punct de vedere se dovedesc unele descoperiri monetare din vecinătatea Sprâncenatei, mai exact de la Stoicănești, jud. Olt, și Mihăești, jud. Olt, unde se semnalează prezența unor emisiuni din aceeași vreme¹⁰. În mod cu totul deosebit se remarcă însă tezaurul de *siliquae* de la Viespești (azi integrat localității Sprâncenata, jud. Olt), una din cele mai importante descoperiri de acest fel din toată Muntenia, din care fac parte emisiuni de la împărații: Constantius II, Iulianus, Iovian, Procopius, Valentinian și Valens¹¹. În estul Munteniei, dincolo de fosta linie transalutană, nu mai putem vorbi de o circulație monetară similară celei din secolele II-III.

⁵ D. Tudor, OR⁴, p. 252-256; M. Macrea, D. Protase, SCȘCluj, 5, 1954, 3-4, p. 541; B. Mitrea, SCN, 4, 1968, p. 197-206.

⁶ D. Tudor, *op. cit.*, p. 249-250.

⁷ Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, București, 1984, p. 65-79.

⁸ Strabon, VII, 3, 10; D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*², București, 1967, p. 307-315.

⁹ Gh. Bichir, *loc. cit.*

¹⁰ Gh. Vieru, RM, 7, 1970, 4, p. 374-375; B. Mitrea, Dacia, N.S., 16, 1972, p. 370-375.

¹¹ Constanța Știrbu, *loc. cit.*

Ceva mai mult, în sectorul vestic, adică între cele două limesuri de altă dată, sau cel puțin în bazinul inferior al Oltului, numărul emisiunilor monetare din secolul al IV-lea pare a fi mai consistent decât în sectorul estic.

Un astfel de tablou al descoperirilor monetare din această vreme poate fi, cel puțin în parte, o reflectare a evenimentelor petrecute în epoca respectivă. Ne referim, pe de o parte, la procesul de retragere a romanilor din Dacia, iar pe de alta, la pătrunderea și așezarea goților în Muntenia. Primul dintre cele două evenimente pare a nu fi avut consecințe deosebite asupra zonei sud-carpatică a Munteniei. Știm doar că, în vremea lui Constantin cel Mare, Imperiul își extinde jurisdicția la nord de Dunăre până către „Brazda lui Novac de Nord”, ridicând în același spațiu acea enigmatică cetate Dafne¹². Cel de-al doilea eveniment, pricinuit de migrația goților, începând în jurul anilor 300 p.Chr., va afecta în mod serios spațiul în care s-au așezat. Din datele oferite de cercetările arheologice rezultă că noii veniți au ocupat întreaga zonă de est și centrală a Munteniei, până la fostul limes transalutan, în vest, și până la „Brazda lui Novac”, spre nord¹³. În astfel de condiții nu se mai poate vorbi de o circulație monetară normală într-un teritoriu dominat de migratori. Astfel ne putem explica, în lumina datelor de care dispunem deocamdată, de ce avem, cel puțin impresia, că prezența monedelor romane din secolul al IV-lea pare a fi mai evidentă în partea de vest a Munteniei, acolo unde goții n-au stăpânit în mod efectiv.

Ultima monedă din lotul de care ne ocupăm este o piesă bizantină de bronz, de 20 nummia, cu indicativul K, atribuită, cu oarecare probabilitate, lui Iustin II. Din aceeași zonă, din localitatea Alimănești, com. Izvoarele, jud. Olt, mai provine o monedă de la Iustin I. În general, această parte a Munteniei este destul de slab mobilată cu monede bizantine. Trebuie să avem în vedere că ne aflăm, din punct vedere cronologic și istoric, în perioada de după plecarea goților și a hunilor și în timpul prezenței slavilor la nord de Dunăre. Este limpede că în aceste condiții nu ne putem aștepta la un proces de circulație monetară, fie el cât de firav.

Ne-am străduit să schițăm câteva considerații de ordin numismatic și istoric, folosindu-ne de monedele apărute în zona Sprâncenatei. Am căutat, de fiecare dată, să integrăm în contextul arheologic și istoric al fiecărei perioade, poate, uneori, mai mult decât ar fi fost cazul. Nu avem pretenția că am găsit întotdeauna și calea cea mai potrivită. Suntem convingeți însă că prezenta contribuție va servi studiilor viitoare în vederea formulării unor concluzii de ordin general, care să permită o mai bună și corectă interpretare și cunoaștere a documentelor numismatice și arheologice din această parte a Daciei.

CATALOGUL MONEDELOR

Romane republicane

L. Iulius Bursio

1. Denar ↓ 3,51 g; 21 mm.

Crawford, 728, Roma, a. 81 a.Chr.

C. Iulius Caesar

2. Denar ↓ 3,15 g; 19 mm.

Crawford, 452/2, Roma, a. 48/47 a.Chr.

Romane imperiale

Augustus (P. Lurius Agrippa)

3. As ↓ 7,67 g; 25 mm.

BMC, 214, Roma, a. 7 a.Chr.

Secolul I p.Chr. (Nerva ?)

4. Dupondius 8,06 g; 26 mm.

Rv. șters.

¹² D. Tudor, *op.cit.* p. 244-249.

¹³ B. Mitrea, C. Preda, *Necropole din sec. IV e.n. din*

Muntenia, București, 1966.

Traian

5. Sestertius ↓ 15,33 g; 34 mm.
BMC, 41, Roma, a. 115-116 p.Chr.
6. Sestertius 30,88 g; 33 mm.
Rv. șters.

Antoninus Pius

7. AE ↓ 2,29 g; 18 mm.
BMC, 537, dar AR, a. 145-161.
8. Denar ↑ 2,95 g; 20 mm.
BMC, 932, Roma, a. 158-159.

Commodus ?

9. AE ↓ 2,04 g; 17 mm.
Greco-colonială, neprecizată.

Sf. sec. II-sec. III

10. AE (subaerată).
11. AE 9,32 g; 24 mm.

Gordian III

12. Antoninian ↓ 2,61 g; 22 mm.
RIC, IV, 3, p. 22, nr. 67, Roma, a. 240.

Aurelian

13. Antoninian ↑ 1,87 g; 21 mm.
Fragmentar.

Sf. sec. III

14. Antoninian 1,53 g; 19 mm.
Fragmentar.

Constans

15. AE ↓ fragmentară.
RIC, VII, p. 529, nr. 226, Thessalonic, a. 336-337.

Constantius II

16. AE ↓ 1,01 g; 18 mm.
RIC, VIII, p. 431 (tip general), Heraclea, a. 337-340.
17. AE ↑ 1,78 g; 18 mm.
RIC, VIII, p. 436, nr. 90.
18. *Siliqua* ↑ 1,75 g; 22 mm.
RIC, VIII, p. 389, nr. 66, Sirmium, a. 355-361.

Epoca constantiniană

19. AE (fragmentară).
20. AE 2,11 g; 16 mm.

Iulianus

21. AE ↓ 2,70 g; 20 mm.
RIC, VIII, p. 438, nr. 105, Heraclea, a. 161-163.

Bizantină, sec.VI*Iustin II ?*

- Av. Bustul lui Iustin II ?
Rv. K, fără alte indicii.
22. AE → 4,41 g; 22 mm.

Ancient coins discovered at Sprâncenata, Olt County

ABSTRACT

In the territory of Sprâncenata village – placed on the left border of Olt River – there are several important archaeological sites: a Getic *dava* and the Western side of the earth wall called “Brazda lui Novac de Sud”. Two monetary hoards were discovered in the same village, one of them containing Roman republican denarii and another one with *siliquae* from the middle of the 4th century A.D. There are also known 22 isolated monetary finds: 2 Roman republican denarii, 12 Roman imperial coins from 1st-3rd centuries A.D. (3 antoniniani, 1 AR, 8 AE), 6 Roman coins from the 4th century A.D. (1 AR, 5 AE) and 1 Byzantine coin from Justin II. The oldest coins are linked with the Getic *dava*. The early Roman imperial issues are from the time of Roman province in Dacia and the late Roman coins reflects the extension of the free Dacians to the Western parts of Walachia after 245 A.D.